

การศึกษาทั่วไป

1. ความหมายของการศึกษาทั่วไป (General Education)

“การศึกษาทั่วไป” เป็นคำศัพท์ทางวิชาการศึกษา (หรือศึกษาศาสตร์ หรือครุศาสตร์) ที่กำหนดขึ้นเพื่อปกป้องลักษณะของการศึกษาส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะของการศึกษาทั้งหมดของบุคคล

“การศึกษาทั่วไป” มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้บางประการของบุคคลให้ครบถ้วนตามเกณฑ์ที่สังคมต้องการ เพื่อจะได้เป็นพลเมืองดีของสังคมนั้น ๆ

คำ “การศึกษาทั่วไป” เป็นคำที่มีความหมายตรงกันหรือเป็นคำที่ใช้แทนกันได้กับคำ “การศึกษาแบบศิลปศาสตร์” (liberal education) และบางครั้งก็นำไปใช้ในความหมายเดียวกันกับคำว่า “การศึกษา เพื่อวัฒนธรรม” (cultural education) หมายถึงการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีวัฒนธรรมหรือได้รับการศึกษาที่ถือวัฒนธรรมเป็นแกน เพื่อให้บุคคลเป็นพลเมืองดีของสังคม และบางครั้งก็นำไปใช้ในความหมายเดียวกันกับคำ “การศึกษาสำหรับทุกคน” (common learnings) ซึ่งมุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้ในบรรดารายวิชา (courses) ต่าง ๆ ที่ถือว่าเป็น “วิชาหลัก” หรือ “วิชาแกน” (constant or core subjects) ร่วมกัน

อนึ่ง “การศึกษาทั่วไป” นี้ มุ่งที่จะทำให้นักกลเป็นพลเมืองดีของสังคม ดังนั้นจึงอาจจะมีวิชาอาชีพศึกษารวมอยู่ด้วยบ้าง ซึ่งก็ย่อมจะทำให้ตามลักษณะของสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย

2. ทฤษฎีการศึกษาทั่วไป

หมายถึงแนวคิดทางการศึกษา (educational idea or theory) หรือความเชื่อที่ยึดถือเป็นหลักในการบรรจบบรรดารายวิชาที่ถือว่าเป็นการศึกษาทั่วไปในยุคหนึ่ง ๆ ไว้ในหลักสูตรระดับต่าง ๆ

ความเชื่อดังกล่าวแบ่งออกเป็นสองทฤษฎีใหญ่ ๆ คือ

2.1 ทฤษฎีระบบค่านิยมของสังคม (theory of social value system)

หมายถึงการกำหนดลักษณะของการศึกษา

ทั่วไป ด้วยการยึดถือ “ระบบค่านิยมของสังคม” เป็นเกณฑ์ เช่น ในสังคมที่เป็นประชาธิปไตย การศึกษาที่เป็นการศึกษาทั่วไปย่อมได้แก่การเรียนรู้ที่มุ่งเสริมสร้างพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของบุคคล ให้สอดคล้องตามระบบค่านิยมของสังคมประชาธิปไตย เป็นต้น และเป็นการเรียนรู้ที่บังคับสำหรับทุกคน

2.2 ทฤษฎีวิชาแกน (theory of constant subjects)

หมายถึงการกำหนดลักษณะของการศึกษาทั่วไป ด้วยการยึดถือ “รายวิชาต่าง ๆ ที่เป็นวิชาแกน หรือวิชาหลัก” ซึ่งหมายถึงบรรดารายวิชาต่าง ๆ ที่จะทำให้บุคคลได้รับความรู้ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง จนสามารถพัฒนาเหตุปัจจัยของบุคคลตามเกณฑ์ที่สังคมยอมรับ เช่น วิชาภาษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ศิลปะและสังคมศึกษา เป็นต้น

3. วิวัฒนาการของการศึกษาทั่วไป

ดังกล่าวแล้วว่าทฤษฎีการศึกษาทั่วไปแบ่งออกเป็นสองทฤษฎีใหญ่ ๆ คือ ทฤษฎีระบบค่านิยมของสังคมและทฤษฎีวิชาแกน ดังนั้นการศึกษาทั่วไปของสังคมแต่ละแห่งย่อมแตกต่างกัน และย่อมมีวิวัฒนาการที่สอดคล้องกันกับวิวัฒนาการของสังคม เป็นที่ยอมรับกันว่าการศึกษาทั่วไป (หรือการศึกษาแบบศิลปศาสตร์) เป็นกระบวนการแนวคิดทางการศึกษา (หรือทฤษฎีการศึกษา) ที่เกิดขึ้นนานแล้ว และมีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาเป็นระยะ ๆ ซึ่งอาจแบ่งออกเป็นสมัยต่าง ๆ ได้ห้าสมัยดังนี้

3.1 การศึกษาทั่วไปของสังคมกรีกสมัยโบราณ

สังคมกรีกสมัยโบราณ หมายถึงสังคมกรีกในช่วงเวลาระหว่างประมาณ 1,500 ปีก่อนคริสตกาลจนถึงประมาณคริสตศักราช 500 และเมื่อกล่าวถึงการศึกษาทั่วไปของสังคมกรีกสมัยโบราณแล้ว ย่อมหมายถึงการศึกษาเพื่อเสริมในเสรีรัฐ คือการศึกษาของพลเมืองผู้เป็นเสรีชน (free citizen) ของสังคมกรีกสมัยโบราณ ซึ่งเป็นสังคมที่เป็นประชาธิปไตย

หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าการศึกษาทั่วไปของสังคมกรีกสมัยโบราณ คือ การศึกษาแบบศิลปศาสตร์ (liberal education) นั่นเอง เพราะเป็นการศึกษาที่มุ่งเสริมสร้างเสรีภาพให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล หรือเป็นการศึกษาที่ทำให้บุคคลสามารถพัฒนาความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ให้แก่ตนเอง คือ มีร่างกายแข็งแรง และจิตใจอันประกอบด้วยคุณธรรม ส่วนพวกทาสนั้นไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาดังกล่าว

โสคราตีส (Socrates : 469-399 B.C.) นักปรัชญาผู้ยิ่งใหญ่ของกรีกสมัยโบราณ ได้กล่าวไว้ว่า “ความดี คือ พุทธิปัญญา, และคุณธรรม คือ ความฉลาดรอบรู้” (Good means intelligence; and virtue means wisdom) เป็นคำกล่าวที่สามารถนำมาใช้ในการอธิบายความหมายของการศึกษาแบบศิลปศาสตร์ของสังคมกรีกสมัยโบราณได้อย่างเหมาะสม เพราะโสคราตีสมีความเชื่อว่า ความฉลาดรอบรู้ (wisdom) นั้นมีพื้นฐานมาจากความรู้ (knowledge) และความรู้ที่สำคัญแบ่งออกเป็นสองส่วน ได้แก่ (1) ความรู้เกี่ยวกับตนเอง (self-knowledge) นับเป็นความรู้ที่ทำให้บุคคลรู้จักตนเอง เข้าใจตนเองและมีการตรวจสอบชีวิตของตนเองอยู่เสมอ เพื่อทำให้ชีวิตของตนเป็นชีวิตที่มีคุณค่า และ (2) ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม (virtue) ซึ่งถือว่าเป็น “แก่น” ของความเป็นมนุษย์ คนที่มีความรู้เรื่องคุณธรรมหรือความดี คือคนที่รู้จักการประพฤติดี และประพฤติดีในทางที่คืออยู่เสมอ

กล่าวได้ว่า การศึกษาแบบศิลปศาสตร์ที่สอดคล้องกันกับทัศนะของโสคราตีสดังกล่าวข้างต้น คือ การศึกษาที่ทำให้บุคคลมีความฉลาดรอบรู้ ซึ่งได้แก่ (1) ความรู้เกี่ยวกับตนเอง และ (2) ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม

อริสโตเติล (Aristotle : 384-322 B.C.) นักปรัชญาคนสำคัญของกรีกสมัยโบราณอีกคนหนึ่ง ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการศึกษาแบบศิลปศาสตร์ไว้ว่า “ความรู้ที่มีประโยชน์ แบ่งออกเป็นสองประเภท ได้แก่ (1) ความรู้บริสุทธิ หมายถึง ความรู้เพื่อความรู้อย่างแท้จริง คือเป็นความรู้ที่มนุษย์แสวงหาเพื่อให้ตนเองมีความรู้อย่างแจ่มแจ้ง โดยปราศจากข้อสงสัยใด ๆ ทั้งสิ้น และโดยไม่มีมุ่งหวังประโยชน์

อื่นใด นอกจากการแสวงหาความรู้เพื่อสนองความอยากรู้ของตนเองเท่านั้น และ (2) ความรู้เพื่อการนำไปปฏิบัติหรือนำไปใช้ประโยชน์คือการดำรงชีวิต หรือการประกอบอาชีพของแต่ละบุคคล” อริสโตเติล เชื่อว่า ความรู้ประเภทแรกคือความรู้เพื่อความรู้อย่างแท้จริงนั้น เป็นความรู้ที่มีคุณค่าสูงสุด เพราะเป็นความรู้ที่ทำให้มนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพอย่างแท้จริง ส่วนความรู้ประเภทที่สอง คือความรู้เพื่อการนำไปปฏิบัตินั้น เป็นความรู้ที่ทำให้มนุษย์มีโอกาสตกเป็นทาสของสิ่งต่าง ๆ ได้ และไม่อาจนำไปสู่เสรีภาพได้อย่างแท้จริง

ทัศนะของอริสโตเติลดังกล่าวข้างต้นนี้ นับเป็นทัศนะที่กล่าวถึงลักษณะของการศึกษาแบบศิลปศาสตร์ หรือการศึกษาทั่วไปของสังคมกรีกสมัยโบราณไว้อย่างชัดเจน คือสรุปได้ว่า การศึกษาแบบศิลปศาสตร์ของสังคมกรีกสมัยโบราณ ย่อมหมายถึงการศึกษาที่ทำให้บุคคลได้รับความรู้บริสุทธิ เพื่อทำให้เขามีเสรีภาพอย่างแท้จริง

3.2 การศึกษาทั่วไปของสังคมยุโรปสมัยกลาง เมื่อกล่าวถึงสังคมยุโรปสมัยกลาง ย่อมหมายถึงสังคมยุโรปในช่วงระหว่างยุโรปสมัยโบราณกับยุโรปสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา (Renaissance) คือสังคมยุโรปในช่วงเวลาประมาณระหว่าง ค.ศ. 500-1400 อิทธิพลของนักปรัชญาลัทธิสัจนิยมแบบคลาสสิก (classical realist) ทำให้เข้าใจว่าการศึกษาทั่วไป คือ การศึกษาที่ทำให้บุคคลมีความรู้ในวิชาศิลปศาสตร์เจ็ดประการ (seven liberal arts) ซึ่งประกอบด้วยวิชาไวยากรณ์ วิทยาศาสตร์ ดรรกศาสตร์ เลขคณิต เรขาคณิต ดาราศาสตร์ และดนตรี

3.3 การศึกษาทั่วไปของสังคมยุโรปสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา หมายถึง การศึกษาทั่วไปของสังคมยุโรปในช่วงเวลา ระหว่าง ค.ศ. 1400-1600 ปรากฏว่านักการศึกษาที่ยึดมั่นในปรัชญาลัทธิมนุษยนิยม (humanism) ยังคงสนับสนุนแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาทั่วไปของสังคมยุโรปสมัยกลาง คือยอมรับว่าการศึกษาทั่วไป หมายถึง การศึกษาที่ทำให้บุคคลมีความรู้ในวิชาศิลปศาสตร์เจ็ดประการดังกล่าวแล้ว

3.4 การศึกษาทั่วไปของสังคมยุโรปสมัยปฏิรูป หมายถึง การศึกษาทั่วไปของสังคมยุโรปในช่วงเวลานับตั้งแต่

คริสต์ศตวรรษที่ 18 จนถึงประมาณต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ปรากฏว่า นักการศึกษาที่ยึดมั่นในปรัชญาลัทธิสัญญนิยม (realism) มีความเห็นว่า การศึกษาทั่วไป คือ การศึกษาแบบสากล (universal education) ได้แก่การศึกษาที่ทำให้บุคคลมุ่งแสวงหาความรู้แบบสหปัญญา (pan-sophia education) ได้แก่ ความรู้เรื่องโลก, ความรู้เรื่องมนุษยชาติ และ ความรู้เรื่องพระเจ้า, โดยกำหนดลักษณะของการศึกษาทั่วไปไว้ห้าประการดังนี้

(ก) เป็นการศึกษาที่ทำให้บุคคลมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้แก่สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม

(ข) เป็นการศึกษาที่ทำให้บุคคลมีทักษะทางวิทยาศาสตร์ หรือสนับสนุนให้บุคคลทำการวิจัยและค้นคว้าหาความรู้จากสภาพธรรมชาติที่เป็นจริง

(ค) เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมความเสมอภาคทางโอกาสของมนุษย์ทุกคน

(ง) เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้บุคคลพัฒนาตนเองตามสภาพธรรมชาติของแต่ละบุคคล โดยมีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนย่อมมีความพร้อมทางสติปัญญา คุณธรรม และสรีรชาติที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

(จ) เป็นการศึกษาที่ทำให้บุคคลได้รับความรู้ที่มีประโยชน์คือทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม

3.5 การศึกษาทั่วไปของสังคมสมัยปัจจุบัน สังคมสมัยปัจจุบัน หมายถึง สังคมในช่วงเวลาตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมาจนถึงทุกวันนี้ ปรากฏว่าสังคมสมัยปัจจุบันสนใจและมองเห็นความสำคัญของการศึกษาทั่วไปมากยิ่งขึ้นที่เคยปรากฏในอดีต แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาทั่วไปที่ปรากฏว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและสอดคล้องกับสภาพของสังคมสมัยปัจจุบัน

ในการกล่าวถึงการการศึกษาทั่วไปของสังคมสมัยปัจจุบัน จะแบ่งออกกล่าวเป็นสองส่วน คือ

3.5.1 การศึกษาทั่วไปในหลักสูตรระดับต่าง ๆ เป็นการศึกษาถึงการการศึกษาทั่วไปในหลักสูตรระดับตั้งแต่

ประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาของสังคมสมัยปัจจุบัน แบ่งออกเป็นสองระยะ คือ

ก. การศึกษาทั่วไปในคริสต์ศตวรรษที่ 19

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาทั่วไป สำหรับหลักสูตรระดับต่าง ๆ ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 แบ่งออกเป็นสองแนวคิดใหญ่ ๆ คือ

(1) แนวคิดของฝ่ายธรรมชาตินิยม (naturalistic view) เป็นแนวคิดทางการศึกษาที่สอดคล้องกับแนวคิดทางการศึกษาของฝ่ายวัตถุนิยม (materialistic view) คือมีความเห็นว่าการศึกษาทั่วไป เป็นการศึกษาที่ทำให้บุคคลมีความรู้อย่างกว้างขวางทางด้านวิทยาศาสตร์กายภาพ หรือเป็นการศึกษาที่ทำให้บุคคลได้รับความรู้ที่เกิดจากการค้นพบของบรรดานักวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ได้แก่ ความรู้ที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ทดลอง (experimental sciences) เพราะเป็นความรู้ที่จำเป็นสำหรับบุคคลในสังคมสมัยปัจจุบัน

(2) แนวคิดของฝ่ายพัฒนาการนิยม (progressive view) ส่วนใหญ่แล้วกล่าวถึงแนวคิดทางการศึกษาของจอห์น ดิวอี้ (John Dewey : 1859-1952) นักการศึกษาผู้ยิ่งใหญ่ชาวอเมริกัน ซึ่งให้ความเห็นว่าการศึกษาทั่วไป ได้แก่ การศึกษาที่ช่วยให้บุคคลมีความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้เขาสามารถพัฒนาตนเองให้มีความเจริญงอกงามขึ้นไปเรื่อย ๆ อย่างไม่หยุดยั้ง และเพื่อช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือทำให้บุคคลสามารถพัฒนาคุณค่าแห่งชีวิตของตนให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ

ข. การศึกษาทั่วไปในคริสต์ศตวรรษที่ 20

ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้ให้ความสนใจกับความสำคัญของการศึกษาทั่วไปมากยิ่งขึ้น มีคณะกรรมการต่าง ๆ ทำการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาทั่วไป และได้สรุปความเห็นไว้ว่าการศึกษาทั่วไป คือการศึกษาที่มุ่งเสริมสร้างสมรรถภาพในการคิดอย่างมีเหตุผลให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล ดังนั้น คณะกรรมการของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้เสนอแนะแนวคิดในการจัดการศึกษาทั่วไปสำหรับสังคมเสรี

(General Education in a Free Society) หรือที่เรียกว่า The Harvard Report ในปี ค.ศ. 1946 ระบุว่า การศึกษาทั่วไป คือการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพสำคัญสี่ประการ ได้แก่ (ก) สมรรถภาพในการคิด (ข) สมรรถภาพในการแสดงความคิดเห็นของตนเองและการเข้าใจความคิดเห็นของคนอื่น (ค) สมรรถภาพในการตัดสินใจด้วยตนเอง และ (ง) สมรรถภาพในการประเมินคุณค่าต่าง ๆ ว่าผิดหรือถูก เหมาะสม หรือไม่เหมาะสม

ลักษณะของการศึกษาทั่วไปในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ดังกล่าวข้างต้นนี้ สรุปได้อีกอย่างหนึ่งว่าการศึกษาทั่วไป คือการศึกษาเพื่อทำให้บุคคล คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

3.5.2 การศึกษาทั่วไปในหลักสูตรระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะ

ดังได้กล่าวแล้วว่าสังคมสมัยปัจจุบันได้มองเห็นความสำคัญของการศึกษาทั่วไปมากกว่าที่เคยปรากฏในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสูตรระดับอุดมศึกษา ได้กำหนดให้การการศึกษาทั่วไปเป็นการศึกษาที่สำคัญส่วนหนึ่งของการศึกษาทั้งหมดในหลักสูตรระดับอุดมศึกษา หรือหลักสูตรในระดับมหาวิทยาลัย

หลักสูตรระดับอุดมศึกษา หรือระดับมหาวิทยาลัยนั้น ถือว่าเป็นหลักสูตรชั้นวิชาชีพ (profession) ซึ่งแบ่งออกเป็นสามส่วน ได้แก่

- ก. การศึกษาทั่วไป (general education)
- ข. การศึกษาชั้นวิชาชีพ (professional education)
- ค. การศึกษาชั้นพิเศษ ที่ผู้เรียนสนใจโดยเฉพาะ (specialized education)

การศึกษาทั่วไปหรือการศึกษาแบบศิลปศาสตร์ในหลักสูตรระดับอุดมศึกษา มีลักษณะเช่นเดียวกับการศึกษา

ทั่วไปในหลักสูตรระดับอื่น ๆ ถึงแม้ว่าหลักสูตรระดับอุดมศึกษาจะเป็นหลักสูตรชั้นวิชาชีพก็ตาม แต่การศึกษาทั่วไปในหลักสูตรระดับอุดมศึกษาย่อมมีความมุ่งหมายอย่างตียวกันกับความมุ่งหมายของการศึกษาทั่วไปในหลักสูตรระดับอื่นคือเป็นการศึกษาที่มุ่งทำให้บุคคลเป็นพลเมืองดี

แต่เนื่องจากการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นการศึกษาชั้นวิชาชีพ และในปัจจุบันปรากฏว่ามีหลักสูตรชั้นวิชาชีพแขนงต่าง ๆ มากมาย ทำให้ผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพเพียงแขนงใดแขนงหนึ่งโดยเฉพาะเท่านั้น อาจเป็นสาเหตุทำให้ผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้น ไม่เข้าใจซึ่งกันและกันก็ได้ การป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวย่อมกระทำได้ด้วยการปรับปรุงหลักสูตรระดับอุดมศึกษา โดยจัดให้มีการศึกษาทั่วไป ซึ่งมีลักษณะสำคัญสองประการ ได้แก่ (1) เป็นการศึกษาที่ทำให้เกิดบูรณาการ (integration) ทางปัญญา และมีความรู้ด้านศิลปศาสตร์อย่างเดียวกัน ไม่ว่าจะอยู่ในวิชาชีพแขนงใด และ (2) เป็นการศึกษาที่ทำให้ผู้เรียนมีความสามารถที่จะเข้าใจคนอื่นและทำงานร่วมกับคนอื่น คือมีความเข้าใจว่าบุคคลแต่ละคนจะแตกต่างกันทางด้านอาชีพ แต่ทุกคนจะต้องร่วมมือร่วมใจกันในการพัฒนาสังคมของคน

ในสมัยปัจจุบัน เมื่อกล่าวถึงการศึกษาทั่วไปหรือการศึกษาแบบศิลปศาสตร์ในหลักสูตรระดับอุดมศึกษา หรือหลักสูตรชั้นวิชาชีพแล้ว ย่อมหมายถึงการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้อย่างกว้างขวาง จากวิชาต่าง ๆ เช่น วิชาภาษา วิทยาศาสตร์กายภาพ สังคมศาสตร์ มานุษยวิทยา วัฒนธรรมวิทยา ปรัชญา ศิลป ศาสนา และจริยศาสตร์ เป็นต้น

อนึ่ง การศึกษาทั่วไปหรือการศึกษาแบบศิลปศาสตร์ในระดับอุดมศึกษา หรือมหาวิทยาลัยนั้นเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า สมควรที่จะได้จัดทำกันอย่างจริงจัง

สมบูรณ์ พรหมภาพ